

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТУ В СИСТЕМУ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ІНСТИТУТІ ІСТОРІЇ, ЕТНОЛОГІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО ЧНПУ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Запровадження гендерного компонента в освіту пов'язане з потребою модернізувати систему вищої освіти в Україні в контексті Болонської декларації, зробити її якість та рівень відповідними до освітніх стандартів провідних країн світу. Перед вищою школою поставлені важливі завдання, пов'язані з усвідомленням нових вимог до організації навчального процесу.

Для України особливого значення набуває питання формування гендерної культури студентської молоді, тому що саме вона в недалекому майбутньому стане головним людським ресурсом країни, й від рівня її культури залежить існування та розвиток країни як правової і демократичної держави.

Аналіз останніх досліджень. Гендерна педагогіка та пошук шляхів формування гендерної чутливості в майбутніх педагогів стали предметом дослідження В. Кравця [1]. Гендерний підхід у педагогіці став предметом дослідження О. Аніщенко, Т. Вороніної, М. Воровки, Г. Петручені. Інтеграцією гендерного підходу в педагогічний простір займається О. Кікінеджи [2]. Розробленням гендерно-освітніх механізмів та методичних програм для вчителів із питань упровадження гендерної освіти і виховання в середній школі опікується Л. Штильова. Шляхи гендерної соціалізації особистості вивчає І. Кльоцина. Рекомендації щодо впровадження гендерних підходів у навчальні програми вищої освіти розробили Т. Ладиченко, В. Малиновський, В. Ладиченко, О. Салата, О. Желіба [3].

Метою даної публікації є визначення місця і ролі гендерного компонента в системі діяльності вишу та формування стратегії імплементації гендерної теорії до змісту університетської освіти на прикладі Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (далі – ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка).

Традиційно *“гендер”* ми розглядаємо як поняття, що ввійшло в ужиток із соціології і трактує соціальну стать людини на відміну від біологічної. Це один із базових вимірів соціальної структури суспільства, соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, до ресурсів, у сімейних ролях та репродуктивній поведінці [4].

Відповідно, у системі діяльності вищого навчального закладу *гендерний компонент* визначається як теоретична концепція й освітня практика [5].

Аналіз сучасних досліджень дозволяє виокремити гендерні проблеми студентської молоді і викладачів. Для студентів гендерний підхід дає можливість поглянути по-новому на старі, давно відомі проблеми, такі як *формування гендерного світогляду, подолання гендерних стереотипів, формування толерантності в суспільстві, попередження насилля, торгівлі людьми, подолання дискримінації, розв'язання проблем міграції, забезпечення захисту прав дітей та гендерної рівності в суспільстві та освіті, взаємини в сім'ї, труднощі дорослішання, подвійна зайнятість жінок, різні стандарти поведінки для чоловіків і жінок, труднощі гендерного характеру під час улаштування на роботу, неслужбові стосунки на роботі і т.д.* Слід наголосити на тому, що студенти відкриті для перетворень і сприйняття гендерної проблеми.

Водночас, у більшості випадків гендерне питання наштовхується на неприйняття з боку ряду викладачів, які вважають гендерні проблеми надуманими і несвоєчасними.

Вирішення більшості окреслених проблем важливе за умови активізації системного впровадження гендерного знання та становлення гендерної свідомості. Це є створення умов для набуття гендерних компетентностей; окреслення перспектив розвитку гендерного компонента освіти в контексті гуманітарного циклу навчальних дисциплін, що забезпечує рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації; підвищення рівня гендерної культури для реалізації рівних можливостей та прав молоді в усіх сферах життєдіяльності; розробка рекомендацій із доручення гендерних підходів до змісту предметів соціально-гуманітарного циклу.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває запровадження *гендерної освіти* студентської молоді. „У цілому комплексі завдань освіта постає як одна з важливих стратегій

подолання гендерної нерівності” [6, с. 42]. Важливість гендерної освіти полягає в тому, що саме вона впливає на формування світоглядних орієнтирів молоді людини.

Гендерна освіта включає в себе систематичне навчання, просвіту (тобто пропаганду й розповсюдження гендерних знань і гендерної культури), стимулювання гендерної самоосвіти [1, с. 42].

Актуалізує запровадження гендерної освіти в систему роботи вищих навчальних закладів чинна нормативно-правова база України, в якій закладені принципи рівного доступу до якісної освіти, а саме: ст. 24 Конституції України, Закон України „Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок” (Розділ V, с. 21) [7], Закон України „Про освіту” № 100/96-ВР від 23.05.1991 [8], наказ МОН України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (№ 839 від 10.09.2009) [9].

У процесі реалізації законодавчої бази вищі навчальні заклади України впроваджують гендерний компонент у навчально-виховний процес, створюють кафедри гендерної педагогіки, центри гендерних досліджень і освіти.

На думку О. Кікінеджи, ці та низка інших заходів, ужитих вищими навчальними закладами України, дають змогу окреслити **початкові напрями** діяльності ВЗН у запровадженні гендерних підходів: *розроблення нових та оновлення попередніх гендерних курсів, упровадження гендерних модулів у різні навчальні дисципліни у ВНЗ; розуміння студентами та педагогами змісту основних гендерних категорій; реалізація принципів гендерної рівності до організації навчально-виховного процесу; набуття педагогами навичок проведення гендерного аналізу; вміння розв’язувати проблеми навчання й виховання з позиції егалітарного підходу; формування гендерної свідомості студентської молоді шляхом поширення системи гендерних знань та реконструкції статевої стереотипів; сприяння гендерному самовизначенню молоді на засадах рівноправ’я, розвиток гендерної чутливості та толерантності попри статеві стереотипи та упередження* [2].

У ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка початковим етапом гендерної освіти стала просвітницька діяльність і наукові дослідження з історії жіночого руху, аналіз жіночого фактора в політичному, економічному й соціальному житті суспільства. При кафедрі археології, етнології та краєзнавчо-туристичної роботи Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка вже вісім років працює проблемна науково-дослідницька група, яка займається вивченням історії жіночого руху в Україні і, зокрема, на Чернігівщині.

На кафедрах Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського виконано низку магістерських та дипломних робіт з відповідної тематики: „Розвиток жіночої освіти в Україні (кінець XIX – початок XX ст.)”; „Соціально-рольовий статус українських жінок у другій половині XVII–XVIII ст.”; „Сімейно-шлюбні відносини в Україні за доби Середньовіччя та раннього Нового часу: гендерний аспект”; „Розвиток жіночого руху в Україні (кінець XIX – початок XX ст.)”; „Громадсько-політична та культурно-мистецька діяльність жіноцтва Чернігівщини початку XX ст.”; „Жіночі делегатські збори Чернігівщини як складова жіночого руху в Україні в 20-30-х рр. XX ст.”; „Історія жіночого руху на Чернігівщині в 20-30-х рр. XX ст.” [10, с. 250].

Результати досліджень знайшли своє відображення в матеріалах десяти науково-практичних конференцій, проведених ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка разом із Чернігівською обласною державною адміністрацією та обласною організацією Спілки жінок України „Жінки Чернігівщини: історія і сучасність”.

Актуальною залишається проблема *розроблення нових та оновлення попередніх гендерних курсів, упровадження гендерних модулів у різні навчальні дисципліни як у Навчально-науковому інституті історії, так і в ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка загалом*. Особливого підходу потребує викладання предметів суспільно-гуманітарного циклу та гендерний аналіз навчальних програм та підручників.

Так, впровадження гендерного компонента в курс історії України розкриває місце й роль жінки та чоловіка в національній історії, можливості й перспективи розвитку фемінізму в Україні, висвітлює етапи та напрями його розвитку. Завдання компонента полягає в утвердженні гендерного підходу до національної історії, виявленні ролі та місця жінки в історії України, визначенні нормативних статусів обох статей у різні історичні періоди.

Складовими компонента є: проблема гендеру в історичній науці, гендерний вимір в історії України, історія жіночого руху в Україні, історія жінок козацької доби, жінка-лідер в українській

історії, сприйняття та засвоєння феміністичних ідей на українських землях, історія емансипації жінки в Україні, формування феміністичних концепцій в Україні [3, с. 323].

Місце гендерного компонента в курсі правознавства зумовлено наявністю наскрізних тем, об'єднаних спільним предметом: права й свободи людини та громадянина, виборча система, шлюбно-сімейні відносини тощо. Мета компонента – створити умови для рівних правових можливостей жінок і чоловіків. Завданнями компонента є: застосування гендерного підходу для вивчення права, характеристика змісту правового статусу чоловіка та жінки, розуміння гендерної специфіки галузевого законодавства, розуміння суті гендерної проблематики права, що дозволить використовувати здобуті знання на практиці.

Складовими компонента є: національне та міжнародне право і відображення в ньому гендерного компоненту, Конституція України та українське законодавство про рівні права і можливості, гендерна рівність у сучасному законодавстві, правовий захист жінки й чоловіка в Україні, гендерна політика у правовій і соціальній державі, гендерні аспекти права, природне та соціальне право, їхня гендерна детермінанта, правовий статус жінки та чоловіка, вплив гендерної структури суспільства на розвиток правової системи, міжнародний захист прав людини: гендерний вимір, насильство в сім'ї, сімейне право [3, с. 321].

Гендерні знання дають змогу студентам керуватися ідеєю рівних прав і можливостей в освоєнні різних сфер життєдіяльності – побудові стосунків, навчанні, спорті, громадській активності, сприяють самоусвідомленню, вчать утілювати у життя принципи партнерства та рівноправ'я статей. Гендерна компетентність є органічною складовою всіх сфер буття людини, які залишаються особистісно важливими для людини під час вибору напрямку освіти, створення родини, вибудовування професійної та громадсько-політичної кар'єри.

Джерела та література:

1. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навчальний посібник / В. П. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2003. – 415 с.
2. Кікінежді О. Паритетна демократія: Гендер у освітній парадигмі вищої школи: досвід та перспективи / О. Кікінежді: Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://gender.at.ua/publ/2-1-0-144>.
3. Ладиченко Т. Рекомендації щодо впровадження гендерних підходів у навчальні програми вищої освіти / Т. Ладиченко, В. Малиновський, В. Ладиченко, О. Салата, О. Желіба // Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій. – К., 2010. – Ч. 1. – С. 287–327.
4. Кучинський Б. Складові гендерного виховання студентської молоді / Б. Кучинський, Т. Грабовська: Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Pedagogica/73913.doc.htm
5. Вороніна Т. Гендер у системі педагогічного знання / Т. Воронін: Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/theory/1008/>
6. Чухим Н. Д. Стратегії гендерної освіти у вищій школі / Н. Д. Чухим // Проблеми освіти. Науково-методичний збірник / кол. авт. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 36. – С. 42–47.
7. Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» № 2866-IV. від 08.09.05 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 52. – Ст. 561.
8. Закон України „Про освіту” № 100/96-ВР від 23.05.1991 // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 34. – Ст. 451.
9. Наказ МОН України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (№ 839 від 10.09.2009): Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/4849>.
10. Юда Л. Проблеми гендерної освіти студентської молоді / Л. Юда // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧНПУ, 2011. – Вип. 90. – С. 248–252.